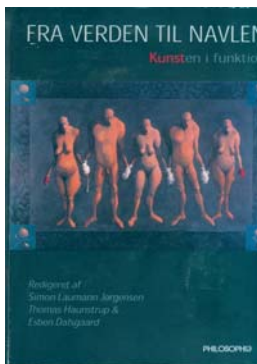

Kunstens navle

Antologi debatterer kunsten, politisk og kultursociologisk, og spørger bl.a. om vi kan afkræve kunst en bestemt form for etik

Simon Laumann Jørgensen, Thomas Haunstrup og Esben Dalsgaard (red.): *Fra verden til navlen. Kunsten i funktion*. Philosophia 2003. 210 s. 175 kr.
Bidrag af: Ejvind Hansen, Inga R. Gammel, Ib Monrad Hansen, Kasper Nefer Olsen, Peter Fuur Andersen, Ingvar Cronhammar, Torben Kragh Grodahl, Henrik Kaare Nielsen, Mikkel Bolt Rasmussen.

Af Ulla Angkjær Jørgensen

For nogle år siden blev jeg på en konference spurgt, om kunsten var etisk. Jeg trykkede på automatpiloten og svarede benægtende og noget i stil med, at kunstværket unddrager sig stillingtagen, hvorfor det var svært for mig at se, hvordan kunsten i så fald kunne være etisk. Allerede mens jeg svarede, blev jeg i tvivl, og inden jeg kom hjem, havde jeg oparbejdet en gedigen bondeanger. Jeg havde på fornemmelsen, at jeg havde været for hurtigt på aftrækkeren, men kunne alligevel ikke komme fri af min *'l'art pour l'art'*-arv. For selv om avantgarden i det 20. århundrede har forholdt sig kritisk og politisk, så har det hele tiden været svært at få noget klart udsagn ud af værket – tænkte jeg.

Redaktørerne af *Fra verden til navlen. Kunsten i funktion* har også været i tvivl, om det var tilladeligt at spørge til kunstens funktion, som de overordnet kalder problematikken. Det fremgår dog klart af indledningen, at det er forskellige etiske problemstillinger, der "vedrører undersøgelser af det gode liv og det at være et samfundsmenneske", der optager dem.

Da jeg kom hjem fra konferencen med intellektuelle tømmermænd, skyndte jeg mig at kontakte Susan Hinnum, som selv er kunstner og selv har arbejdet politisk i sine værker, og stillede hende spørgsmålet. Hun var ikke i tvivl om, at

kunsten forholder sig etisk. Hun så især tendensen i 1990'erne, hvor kunstnere har forholdt sig meget kritisk til kunstnersubjektet. Med den besvarelse kom hun til at pege på det aspekt, som også har optaget en del bidragydere til denne antologi, nemlig spørgsmålet om kunstinstitutionens strukturelle forhold.

Er kunsten politisk?

For Mikkel Bolt Rasmussen, der er kunsthistoriker, er der ingen tvivl om, at kunsten stadigvæk er politisk. Netop fordi kunsten er et "politisk autonomt socio-historisk fænomen", er den i stand til at være medskaber af historien. Den kan handle frit og forholde sig kritisk, og i sin frihed beboer den det sociale rum. Kunsten er ikke udhævet af virkeligheden, som *'l'art pour l'art'*-æstetikken og senere modernismen har villet det. Men det er faktisk *i kraft af* sin autonomi, at den kan agere politisk og kritisk.

Den kritiske avantgarde i det 20. århundrede fik aldrig for alvor – som dens mål var – nedbrudt grænsen mellem kunst og virkelighed. Måske var dens problem, at den fokuserede for meget på grænsen? 1990'ernes kritiske kunstnere derimod har ikke opfattet institutionen som et problem. Institutionen er et socialt rum på linje med andre sociale rum, hvorfor de kan bevæge sig frit "udenfor" og "indenfor". Og det har de gjort – og gør – kritisk og æstetisk, for 'æstetik' og 'politik' har i 1990'erne ikke været hinandens modsætninger.

Også set fra en kultursociologisk horisont har kunsten en væsentlig rolle at spille i samfundet, om den vil det eller ej. Henrik Kaare Nielsen mener, at kunsten altid deltager i aktuelle konflikter mellem markeds kræfter, stat og civilsamfund. Det ansvar må kunstneren være sig bevidst og forholde sig aktivt til, hvad kunstneren efter Henrik Kaare Niensens bedste mening ikke altid gør.

Her kunne det have været velgørende med nogle eksempler på, hvordan den ureflekterede kunst ser ud. Nielsen nævner nemlig positivt 1990'ernes nye socialt bevidste kunst som eksempel på den 'gode' og bevidste kunst. Det er den, som aktivt reflekterer beskuerens deltagelse i betydningsproduktionen og gerne uden for institutionens hvide kube.

Nu er jeg tilfældigvis kunsthistoriker, så jeg ved godt, hvordan den kunst ser ud, som i øvrigt stort set er den samme som Mikkel Bolt Rasmussen skriver i forlængelse af. Og ja, kunsten har været velgørende socialt interesseret i de sidste ti år. Mit spørgsmål er imidlertid: Hvad så med roser og amaryllis fra Inge Ellegaards hånd? Er de etiske? De handler vel om det gode liv, om end kunstneren ikke reflekterer over sin rolle, endsige institutionens? Falder de under de herrers nådige blikke som samfundsrigtig og acceptabel etisk kunst? Det er vel således, dilemmaet viser sig: Vi kan konstatere, at kunsten er etisk og politisk, og at det i nogle historiske perioder er mere påtrængende end i andre, men kan vi kræve en bestemt form for etik?

Kasper Nefer Olsen har fået nok. Smertetærsklen er nået. Han er ikke til social og samfundsrigtig kunst. I sit essay karakteriserer han vort nuværende kulturelle stade som en tilstand af primær narcissisme. I mor-barn-symbiosen møder vi aldrig modstand, her er 'mig det højeste væsen'. Her bliver vi fastholdt i en evig infantil position af enshed, en drøm i vaseline, en stemning af 'easy listening' og 'chill out lounge'. Det er vor kulturs død, at den Symbolske Orden er aflyst, tordner patriarken. Undskyld den feministiske læsning, kære læser, men Nefer Olsen lægger selv op til den. Den Symbolske orden, som skulle lære os forskellen: Forskellen på menneske og ikke-menneske, forskellen på natur og kultur, forskellen på aldre, forskellen på køn, forskellen på kunst og ikke-kunst, forskellen på skidt og kanel. Nu er alt kultur, og tilmed lige godt alt sammen, selv et barn kan jo lave kunst.

Nefer Olsen er træt af al den snak om institutionen, som han gerne staver med stort I. Den snak er netop tegn på infantiliseringen. Det er kun en barnlig kunst, der har brug for institutionelle rammer. Nefer Olsen er ikke tilhænger af, at kunsten finder sted ude i det offentlige og demokratiske lighedsrum. Hvorfor kan man ikke få fred til at reservere plads til kunsten som forskelsrum? Problemet er, at kunsten finder sted alle andre steder end lige dér, hvor den kan udgøre en forskel – på museet, mener han.

Trods det virtuose og nonchalant *grande* og absolut intellektuelt underholdende i Kasper Nefer Olsens veloplagt sure opstød, så føler jeg mig kaldet til at konstatere, at der ikke findes noget mere patetisk end intellektuelle, der bruger al deres vid på at skælde ud over nutidens degeneration og begræde tabet af det forgangne. Hvad skal vi gøre, fortabte sjæle? Og hvad med etikken? Den er vist for alvor opløst uden Faderloven.

Billedhed og synssansens funktion

Ib Monrad Hansen er også gal. Han har benyttet lejligheden til at skælde ud over, hvad han kalder det skjulte billedforbud i dansk kunst. Med risiko KONTUR nr. 9 - 2004

for at virke krakilsk, mon ikke han mener figurforbud? Billedhed, eller visualitet, besidder selv de mest minimalistiske udtryk. Han har hæftet sig ved det paradoksale i, at avantgardens emancipation har produceret nye forbud, som f.eks. det skjulte mod figur og fabel. Hertil må man dog indvende, at dansk kunst trods alt har fostret et par gigantiske fabelmagere i det 20. århundrede, f.eks. Asger Jorn og Bjørn Nørgaard. Der er andre drøje hug til den forkætrede institution, som at det i dag forholder sig sådan, at "kunsten er til for institutionen", selv om det burde være omvendt, og at der produceres alt for mange kunstformidlere, etcetera, etcetera.

Monrad Hansen slutter med at konkludere, at når kunsten løses fra de aftaler, den i det 20. århundrede har været underlagt under videnskaberne, teknologierne, ideologierne og filosofien og får defineret sine egne områder, så vil den kunne give noget til samfundet, hvilket den altså ikke gør for øjeblikket. Sådan noget vås. At se kunsten som et undertrykt subjekt virker helt absurd. Kunsten har aldrig været underlagt videnskaberne og filosofien. Kunsten er et undersøgelsesfelt og refleksionsrum for viden *på linje med* videnskaberne og filosofien.

Teknologierne er redskaber, den kan benytte sig af, og ideologierne, ja, de gennemsyrrer alle felter. Monrad Hansen mener, at det 'billedlige' maleri skal redde kunsten. Han begår den fejl at gøre spørgsmålet om kunst til et spørgsmål om mediet. En installation kan akkurat ligeså vel som et figurmaleri være sanselig og billedlig – og handle om mennesket. Det har det 20. århundredes kunst lært os.

Torben Kragh Grodahls udgangspunktet er biologisk evolutionistisk og reserverer plads for forklaringer på synets funktion helt anderledes end de gængse kulturkonstruktivistiske, som ellers har fået en hegemonisk status i de senere årtiers kunstteori. Kunstens funktion fra dette synspunkt er at "supplere og facettere hverdagsbevidstheden", hvis grundtræk er universelle.

Fra dette synspunkt kommer man ikke langt, man blokerer faktisk forståelsen, hvis man søger at forklare kunsten udelukkende ud fra dens selvreferentielle mekanisme, hvor bla. institutionen spiller en central rolle. Kragh Grodahl leverer – eller genopfrisker – en interessant forklaring på, hvad den abstrakte kunst har brudt sine hjernevindinger med, nemlig synssansens grundvilkår. Vi kender lidt til det fra perceptionspsykologien og fra de abstrakte kunstneres egne ytringer, hvoraf det ofte fremgår, at de var interesseret i synæstetiske sammenhænge. For dette synspunkt spiller Institutionen således en underordnet rolle. Det virker næsten som en befrielse.

Kunstens legitimitet

Der er helt klart ret timing i at spørge til kunstens etik og funktion, på trods af redaktørernes bæven til at begynde med. Det fremgår såvel af antologiens forskelligartede bidrag som af det faktum, at kunsten i 1990'erne selv har kredset om sin egen legitimitet. Peter Fuur Andersen formulerer det måske mest præcist, når han karakteriserer det, vi står i, som et paradigmeskift, som en bevægelse bort fra den filosofiske æstetiks værkerforståelse. Med den forklaring er han også i stand til at favne Leo Tandrup's udfald mod den moderne kunst som andet end idiosynkratiske meninger.

Vi kan konstatere et snigende behov for at diskutere kunstens forhold til det etiske. Vi kan også konstatere, at det er svært al den stund, at vi stadigvæk er præget af en vis *coolness*, måske en vis bornerthed, i forhold til faktisk at turde tale om 'det gode liv'. Lige bortset fra Inga R. Gammel, der griber tilbage til den klassiske dannelse og begrebet 'livskunst'.

Til sidst bliver jeg nødt til at give antologiformatet et par ord med på vejen. Man tænker uvægerligt, hvem er denne bog skrevet til? Jeg har på fornemmelsen, at de, der kan læse den, godt kender synspunkterne og de, der kunne have fornøjelse af at læse den, er tabt på forhånd. Bogen er præget af for megen akademisk indforståethed. I selskab med Kasper Nefer Olsen føler man sig dum, fordi man ikke har læst de samme bøger, og Ib Monrad Hansen får én til at føle sig dum, hvis man ikke deler hans holdninger eller f.eks. tilhører den forkætrede klasse af overflødige kunstformidlere. I selskab med Torben Kragh Grodahl og Peter Fuur Andersen føler man sig derimod oplyst. Her foregår formidlingen af svært tilgængeligt stof på en let og forklarende måde uden at virke bedrevidende. Mere af det, tak!

Ulla Angkjær Jørgensen er ph.d. i kunsthistorie og førsteamanuensis på Institutt for Kunst- og Medievitenskap, NTNU, Trondheim.